

SKIEN ER VELSIGNET MED TRE STORE FOSSEFALL v/TAu

Hindring snudd til fordel.

Fossene var ofte stor hindring for transport av tømmer på elve-"ryggen". Slik var det her på Skotfoss. Men, kreativitet og dyktighet gjorde at man til slutt maktet å temme fossestrykene til fordel for tømmerdriften. Man påvirket vannfallenes løp og utnyttet kraften til drift av sager og treforedlingsindustri. Med vannhjul for sager og kverner og etter hvert turbiner som ga elektrisk kraft til industrien vokste tettstedet Skotfoss fram.

Det er altså først og fremst tømmeret fra Telemarks-skogene som har gitt folk på Skotfoss livsgrunnlaget. Da sagbruksdriften tok til i stor skala på 1500-tallet, økte også fløtingen av tømmer i vassdraget. Før navnet Skotfoss het hovedfossen her Ov foss (storfoss=Åfoss) og ovenfor denne Firingsfoss. Fra Firingsfoss gikk et mindre løp/foss gjennom Trangen vest og nord for Røråsen.

Tre fossefall viktige for Skien

Fossefall kan, som nevnt, være besværlige for dem som skal følge vannveiene, men generelt kan en si at de fastboende opp gjennom tidene har visst å utnytte kraften i vannet til sin fordel. Vi har tre vannfall i Skien som illustrerer dette på en flott måte:

1. Her ved *Skotfoss* hvor vi ser av gamle kart ser at fossene hadde flere løp mellom holmer, og at vannet falt i flere trinn slik at man med primitive metoder kunne utnytte vannstrømmene til møller og sagbruk og senere til kraftverk.

2. På *Fossum* i Gjerpensvassdraget fordeler vannet seg i flere løp og vannfall - dette vannfallet ligger åpent på den gamle Jernverkstomta i dag. Vannfallet gjorde det greit for Jernverket å utnytte kraften til mange formål; drift av vannhjul som forsynte masovn og andre innretninger med nødvendig kraft til lufttilførsel, drift av hammerverk, møller og sager og kraftverk.

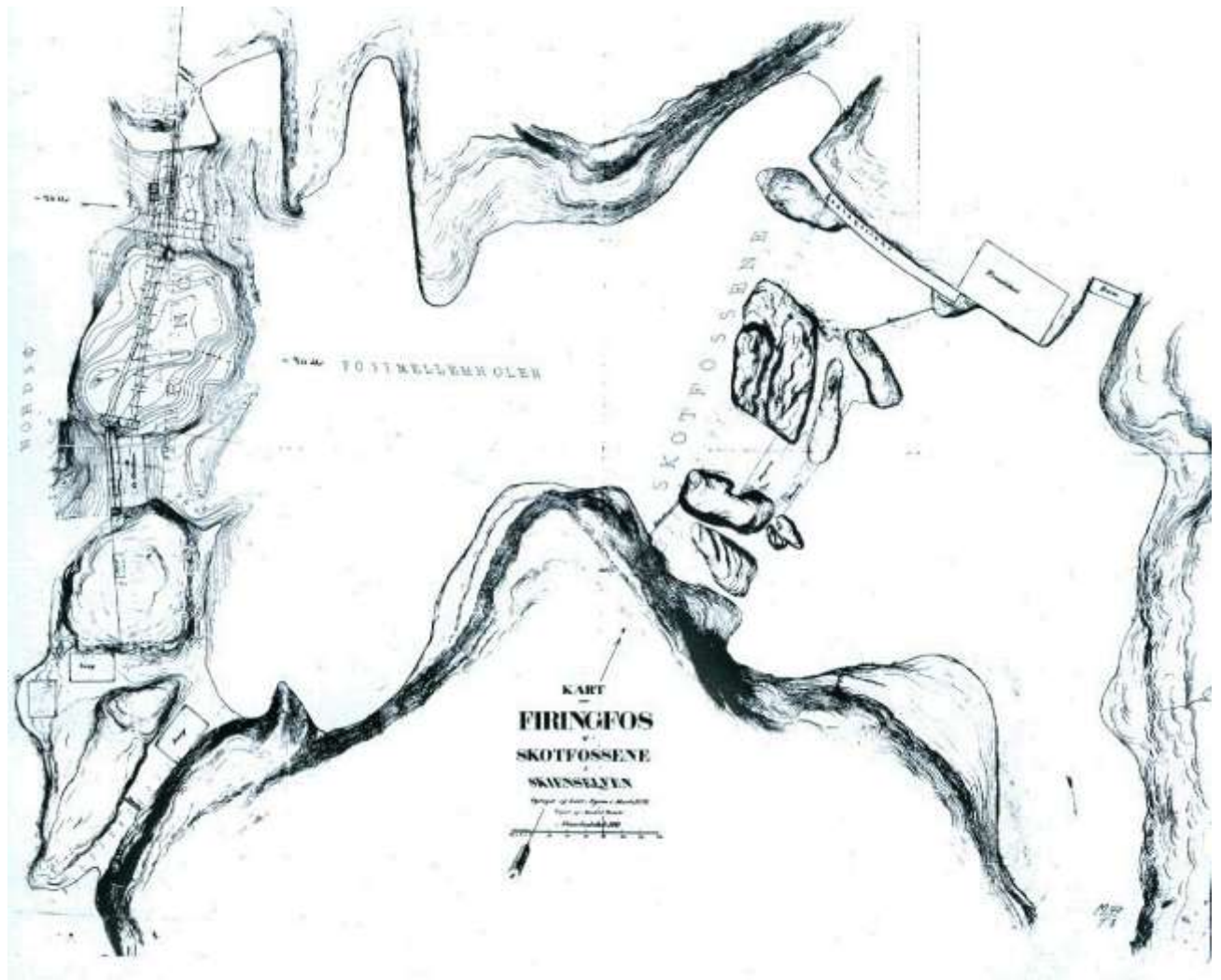
3. Fossene mellom øyene i *Skien* sentrum der vi også for å øke sagbruksproduksjonen i sin tid fikk en rekke menneskeskapte vannrenner gjennom øyene mellom Hjellevannet og Bryggevannet - sag- og mølledrift og kraftverk! (Hjellevannet = «Hyllevannet»)

Vi må spørre: Hvilke byer i landet forøvrig kan oppvise maken til tilrettelagt drivkraft fra naturens side?

På Skotfoss

For å kontrollere den strie strømmen og bedre føringen av tømmeret gjennom fossene her, bygde mester Anders en stor demning i elva i 1578, trolig for å lede vannet i rett løp og ikke bli påvirket av uberegnelig strøm der elva delte sitt løp. Etter Firingsfossen var det nemlig to løp - ut Skotfossen og gjennom Trangen, der det gamle industrianlegget lå, og ned i Hølen ved Løveidslusens utløp. Ved den trange passasjen, Trangen, lå i sin tid en husmannsplass som hadde fiske som sitt hovedutkomme, Fiskeplassen.

Plassen ble kjøpt opp og etter sagbruk ble det anlagt tresliperi på området, slutt 1890, og så kom storindustrien, Union Co. med sitt anlegg i 1891-94. Fossen ble forvandlet til stryk med ny og høyere dam ved den nedenforliggende Skotfossen. Papirfabrikken, Bruket, startet i 1893. Navnet Firingen har åpenbart vært knyttet til tømmerfløtingen. Tømmerflåtene møtte problemer i strykene ned mot stor-fossen (Åfoss = Skotfoss) før kanaliseringen. Tømmerklubbene ble festet i lange tau som gjorde det mulig å fire dem kontrollert mot Skotfoss. Fyrlykta Firingen lenger oppe i fjorden var nødvendig for kanalfarten. Båttrafikken gikk døgnet rundt. Suttervik langs samme løpet, betyr skomakervika. (Sutur, tråden til kirurgene, har opprinnelse i sutr, som her henspeler gammet ord for skomaker.)

Kilder: Gjerpen Bygds historie, Solums Bygds historie, Skotfoss fram i lyset, Kartet i til vedlagte artikkel om firingsfoss er kopiert fra *Gamle kart gjennom Skiens historie*. (Boka er ei lita "skattkiste" for den som mer i detalj vil studere den fysiske utviklingen av steder i vår kommune - for eks. i dette området Skotfoss, Trangen (fabrikken) og Løveidkanalen. Kart og bilder er behørig forklart)